

UCHWAŁA RADY MIEJSKIEJ W JAWORZE
NR XLI/210/09

z dnia 29 września 2009 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami
dla Gminy Jawor na lata 2009–2012

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.), art. 87 ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.) po zaopiniowaniu projektu programu przez Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Legnicy, Rada Miejska w Jaworze uchwała, co następuje:

§ 1

Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Jawor na lata 2009–2012 stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2

Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta Jawora.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego.

PRZEWODNICZĄCY
RADY MIEJSKIEJ

ANDRZEJ MADEJ

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY JAWOR LATA 2009–2012

I. WSTĘP

Zabytki są ważną częścią składową dziedzictwa kulturowego, która pozwala określić tożsamość kolejnych pokoleń zamieszkujących na danym terenie. Ich ochrona została zadeklarowana jako konstytucyjny obowiązek państwa, co znalazło zapis w art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Zabytki są nie tylko świadectwem przeszłości, ale również ważnym czynnikiem kultury współczesnej, kształtującym środowisko życia człowieka. Ich ochrona i konserwacja to zadanie istotne ze względu na znaczenie zabytków w procesie humanizacji społeczeństwa, jego kulturowej identyfikacji, edukacji, ale również mające znaczenie dla sfery ekonomii i gospodarki.

Nie wszystkie przemiany ostatniego 20-lecia korzystnie wpłynęły na stan zabytków. Niezmiernie ważnym problemem stał się deficyt środków przeznaczanych na ochronę naszego dziedzictwa, a także brak społecznego zrozumienia dla tej idei. Zdarzało się, że obiekty zabytkowe dostawały się w ręce nowych właścicieli, nie wywiązujących się z opieki gwarantującej ich przetrwanie.

Ochrona dóbr kultury polega na zabezpieczeniu ich przed zniszczeniem, dewastacją, wywozem za granicę, polega także na zapewnieniu warunków trwałego zachowania, konserwacji, restauracji lub na odbudowie w oparciu o zasady naukowe. Realizuje się ją także przez zaopatrzenie dóbr kultury w dokumentację naukową, sporządzanie ewidencji i rejestrów. Niebagatelne znaczenie ma również edukacja lokalnych społeczności w zakresie właściwego zajmowania się obiektami zabytkowymi i wykorzystywania ich w zgodzie z obowiązującymi zasadami.

Państwo realizuje swoje obowiązki względem zabytków między innymi za pośrednictwem organów samorządowych różnego szczebla. W tym względzie władzom gminy przypisana została istotna rola w kreowaniu ochrony dziedzictwa kulturowego na podległych im terenach. Gminy z jednej strony są właścicielem dóbr kultury materialnej, a z drugiej strony dysponują aparatem administracyjnym umożliwiającym prowadzenie właściwej polityki względem tej sfery życia publicznego.

II. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU

Na podstawie art. 11 ust. 2 pkt 7 i art. 14 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie terytorialnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1590, z późn. zmianami) oraz art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568) wójt gminy sporządza na okres 4 lat Gminny Program Opieki nad Zabytkami (GPONZ). Gminny Program Opieki nad Zabytkami podlega uchwaleniu przez radę gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu wójt gminy sporządza co dwa lata sprawozdanie, które przedstawia do akceptacji radzie gminy.

Program ma na celu, w szczególności (art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003):

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

III. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela (art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP).

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.). Z kolei w art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r.

Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.) zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Ponadto regulacje prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się m. in. w następujących obowiązujących ustawach:

1. ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717, z późn. zm.),
2. ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118, z późn. zm.),
3. ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150),
4. ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 92, poz. 880),
5. ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603, z późn. zm.),
6. ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2001 r. Nr 13, poz. 123),
7. ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873, z późn. zm.),
8. ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24, z późn. zm.),
9. ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539, z późn. zm.),
10. ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 673, z późn. zm.).

IV. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Jawor nie stoi w sprzeczności z ustaleniami Krajowego Programu Opieki nad Zabytkami, który podkreśla, że w najbliższych latach zadaniem głównym polityki Państwa w dziedzinie ochrony zabytków jest stworzenie mechanizmów porządkujących tę sferę – dostosowujących ją do warunków gospodarki rynkowej zarówno w drodze korekt przepisów prawnych, jak i korekty kompetencji i zasad działań instytucji ochrony zabytków, aż po zmiany strategii i organizacji ochrony. W trakcie prac nad programem określono najważniejsze zasady postępowania konserwatorskiego, przyjęte w wojewódzkim dolnośląskim programie opieki i ochrony nad zabytkami na lata 2007–2011:

- zasada *primum non nocere*,
- zasada maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
- zasada minimalnej, niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych),
- zasada, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco,
- zasada czytelności i odróżnialności ingerencji,
- zasada odwracalności metod i materiałów,
- zasada wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Zasady powyższe dotyczą i winny obowiązywać nie tylko konserwatorów zajmujących się technologiczną stroną restauracji dzieł sztuki, architektów i urbanistów, pracowników urzędów konserwatorskich ale też pracowników samorządów, zwłaszcza w zakresie opiniowania i przyznawania środków na realizację programów i projektów związanych z ochroną zabytków.

Ustalenia GPOnZ-u dla Jawora wpisują się również w Narodową Strategię Kultury na lata 2004–2013 (uzupełnienie na lata 2004–2020), której podstawowym instrumentem jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004–2020. Narodowy Program uznaje sferę dziedzictwa za podstawę rozwoju kultury i upowszechniania kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców. Gwarancją skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie wolnorynkowym jest umiejętne powiązanie dziedzictwa ze sferą gospodarczą. Narodowy Program Kultury uznaje za konieczne znalezienie kompromisu pomiędzy kanonami ochrony a wymogami ekonomii. Celem strategicznym programu jest intensyfikacja i upowszechnianie dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych. Za cząstkowe cele przyjęto:

- poprawę warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,
- kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- promocję polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą, w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informacyjnego,
- rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,
- tworzenie warunków dla rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej,

- zabezpieczenie zabytków przed nielegalnym wywozem za granicę.

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego 2007–2011 przyjęty został uchwałą nr LX/912/2006 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 26 października 2006 r. Podstawowym założeniem programu jest uznanie zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego za zasadniczy czynnik wpływający na kształtowanie się tożsamości regionalnej. Głównym celem programu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego regionu oraz zachowania krajobrazu kulturowego Dolnego Śląska. Program określa organizacyjne i finansowe warunki ochrony i opieki nad zabytkami w zakresie leżącym w kompetencjach Urzędu Marszałkowskiego. Przy opracowaniu Programu oparto się na założeniu, iż dziedzictwo kulturowe Dolnego Śląska jest elementem powszechnie rozpoznawanym przez mieszkańców a jednocześnie stanowi coraz silniejszy wyraz kształtującej się tożsamości regionalnej i ponadregionalnej. W ten sposób program wpisuje się w określoną w Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku misję regionu, zdefiniowaną następująco: Dolny Śląsk to region, który łączy Polskę z Europą.

Przyjęta przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego uchwałą nr XLVIII/649/2005 z dnia 30.11.2005 r., „Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku” określa główne cele rozwoju województwa i działania samorządu wojewódzkiego, a wśród nich uwzględnia zachowanie wartości środowiska kulturowego, kształtowanie i utrzymanie ładu przestrzennego. Jako jedno z kluczowych działań uznano poprawę ładu przestrzennego i harmonijności struktur przestrzennych po-przez, między innymi, ochronę dziedzictwa kulturowego. Działanie to obejmuje wsparcie dla poczynań związanych z opisem, ochroną oraz propagowaniem dziedzictwa kulturowego regionu, z uwzględnieniem dorobku kulturowego mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych. Istotny staje się rozwój tożsamości regionalnej poprzez inwentaryzację dziedzictwa cywilizacyjnego regionu, propagowanie go wśród mieszkańców oraz włączenie w programy kształcenia różnych typów szkół.

Sejmik Województwa Dolnośląskiego przyjął w dniu 30 sierpnia 2002 r. uchwałą nr XLVIII/873/2002 w sprawie uchwalenia Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego. Program opieki nad zabytkami miasta Jawora jest zgodny z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego, który wśród celów polityki przestrzennej w zakresie dziedzictwa kulturowego wskazuje:

- tworzenie uwarunkowań przestrzennych sprzyjających utrwalaniu wielokulturowej tożsamości historycznej regionu z zachowaniem lokalnych odrębności,
- ochronę, rewaloryzację oraz udostępnianie zasobów dziedzictwa kulturowego,
- wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego jako ważnego elementu rozwoju gospodarczego oraz promocji województwa dolnośląskiego.

Zgodność dotyczy również zasad realizacji celów (kompleksowości działań ochronnych i rewaloryzacyjnych, łączenia ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego oraz promowania regionalnych walorów dziedzictwa kulturowego) oraz kierunków polityki przestrzennej, wśród których wymienia się m.in.:

- wspieranie działań służących poprawie stanu obiektów zabytkowych,
- zachowanie, ochronę i rewaloryzację historycznych układów przestrzennych,
- ochronę i zachowanie krajobrazu kulturowego o najcenniejszych walorach artystycznych i krajobrazowych województwa poprzez ustalenie proponowanych form ochrony (wg programu resortowego MKiS „Ochrona i konserwacja zabytkowego krajobrazu kulturowego”),
- zachowanie, ochronę i rewaloryzację obiektów i zespołów o najwyższej randze i szczególnym znaczeniu dla kultury narodowej.

Gminny program opieki nad zabytkami jest ponadto zgodny z ustaleniami zawartymi w następujących dokumentach:

- Program rozwoju turystyki woj. dolnośląskiego (2004–2013);
- Program ochrony środowiska dla powiatu jaworskiego aktualizacja – 2007;
- Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Jaworskiego (2004–2006);

V. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Program opieki nad zabytkami zgodny jest z dokumentami gminnymi o charakterze strategicznym:

- 1) Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego miasta Jawora 2001
- 2) Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Jawora (Tekst jednolity 2006)
- 3) Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, sukcesywnie uchwalane, które zgodne są ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i realizują wyznaczone kierunki polityki przestrzennej wobec środowiska kulturowego.

Dla realizacji polityki przestrzennej wobec środowiska kulturowego ustalono w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego zasady ochrony jak również określono kierunki działań wskazanych celów oraz wyznaczono następujące instrumenty realizacji:

- rejestr zabytków,
- wojewódzka ewidencja zabytków,
- ustalenia dotyczące stref ochrony konserwatorskiej.

Opracowane strefy ochrony konserwatorskiej w celu uzyskania mocy prawnej wymagają uchwalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów objętych ochroną konserwatorską. Dla stref wyznaczono zarówno ogólne zasady ochrony, jak również zasady szczegółowe odrębne dla każdej ze stref. Wyznaczono:

- o strefę „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej,
- o strefę „B” ochrony konserwatorskiej,
- o strefę „E” ochrony ekspozycji układu zabytkowego,
- o strefę „W” ścisłej ochrony archeologicznej,
- o strefę „OW” obserwacji archeologicznej,
- o strefy ochrony zabytkowych układów zieleni – parki, cmentarze, tereny pocmentarne.

VI. CHARAKTERYSTYKA, ZARYS HISTORII ORAZ KRAJOBRAZ KULTUROWY OBSZARU GMINY

VI.1. Charakterystyka gminy

Miasto Jawor położone jest w południowo zachodniej Polsce w województwie dolnośląskim przy drodze krajowej nr 3 i w pobliżu autostrady A-4, na Przedgórzu Sudeckim, około 5 km na wschód od uskoku sudeckiego brzeźnego, stanowiącego granicę Sudetów. Miasto położone jest na Nizinie Śląsko-Łużyckiej nad rzeką Nysa Szalona, prawobrzeżnym dopływem Kaczawy, która przepływa przez lekko falistą równinę Jawora należącą do makroregionu Wysoczyzny Chojnowskiej. Od strony południowej ogranicza ją Pogórze Kaczawskie, a od południowo-wschodniej Wzgórze Strzegomskie. Najwyższym punktem wysokościowym jest plac Seniora ze znajdującą się na nim wieżą ciśnień, najniższy znajduje się nad Nysą Szaloną w pn.-zach. części miasta. Długość granic administracyjnych Jawora wynosi 23 km. Rozciągłość z południa na północ to 7 km, ze wschodu na zachód – 6 km. Powierzchnia miasta 18,8 km² zamieszkiwana jest przez ok. 26 tys. mieszkańców.

Miasto skupia dużą liczbę zakładów i spółek o zróżnicowanej strukturze branżowej. Domeną małych firm jest handel oraz usługi, które od lat stanowią podstawowy sektor działalności gospodarczej w Jaworze. Główną dziedziną działalności dużych przedsiębiorstw jest przemysł maszynowy, metalowy, chemiczny, spożywczy oraz budownictwo i transport. Jawor jest również członkiem Stowarzyszenia Gmin Polskich EUROREGIONU NYSA, wspólnoty komunalnej założonej dla wspierania wszechstronnej działalności na rzecz pomyślności regionu, sanacji ekologicznej, rozwoju gospodarczego. Współpracuje z miastami w Niemczech (Niesky – położone w południowo-wschodniej części Niemiec), Czechach (Turnov), Ukrainie (Berdyczów) i we Włoszech (Roseto degli Abruzzi).

VI.2. Zarys historii

Pierwsza wzmianka o Jaworze pochodzi z 1242 roku, w historycznym dokumencie wymieniony jest proboszcz Walenty z Jawora, który był świadkiem przekazania darowizny przez księcia Bolesława Rogatkę klasztorowi cysterek z Trzebnicy. Prawa miejskie Jawor otrzymał prawdopodobnie między 1242 i 1275 rokiem (dokładna data nie jest możliwa do ustalenia ze względu na brak dokumentu lokacyjnego). Lokacja nadała kształt układowi urbanistycznemu miasta, który z niewielkimi zmianami przetrwał do czasów obecnych. W 1274 r. miasto uzyskało rangę stolicy księstwa jaworskiego i stało się siedzibą dworu książęcego. Księstwo zostało wydzielone z terenów księstwa legnickiego. W 1290 r., w zamian za poparcie Henryka Grubego w walce o tron wrocławski, książę Bolko I jaworski, otrzymał pd. tereny księstwa wrocławskiego, w tym ziemię świdnicką i zaczął tytułować się księciem świdnicko-jaworskim.

Już w XIII wieku miasto otoczono kamiennymi murami obronnymi. Z 1300 roku pochodzi pierwsza wzmianka o jaworskim burmistrzu oraz pierwszy wizerunek herbu miejskiego zachowany na pieczęci. Zachował się średniowieczny układ starego miasta. Jego jądro stanowi prostokątny rynek z centralnym ratuszem, wydłużony w osi pn.-zach.–pd.-wsch. Otacza go szachownicowy układ ulic, którego kompozycja oparta na wchodzących z narożników rynku pod kątem prostym parach ulic i pojedynczych ulicach, wychodzących ku pn. i pd. ze środka dłuższych pierzei rynku. Dzisiejsze ulice: Grunwaldzka, Bolesława Chrobrego, Staromiejska, Klasztorna, Legnicka, Żeromskiego, stanowią do dziś główne arterie miasta.

Na szybki rozwój miasta wpłynęło jego położenie przy skrzyżowaniu ważnych szlaków handlowych. Jawor usytuowany jest bowiem przy odnodze dawnej „Via Regia”, biegnącej z zach. na wsch. przez całą Europę, od Hiszpanii do Rosji. Na terenach Śląska „Droga Królewska” przebiegała trasą obecnej autostrady A4 i łączyła Drezno przez Zgorzelec, Złotoryję, Jawor, Strzegom i Świdnicę z Wrocławiem. W Jaworze Via Regia krzyżowała się z trasą handlową z pn. na pd. Europy, łącząc Poznań przez Legnicę z Pragą. Przez miasto, pierwszy z wymienionych szlaków przebiegał od Bramy Złotoryjskiej do Bramy

Strzegomskiej dzisiejszymi ulicami: Grunwaldzką, wzdłuż pn. pierzei Rynku, Staromiejską, Strzegomską. Natomiast druga trasa przecinała Jawor w osi pn.–pd., biegnąc od Bramy Legnickiej, ul. Poniatowskiego, zach. pierzeją Rynku, ul. Bolesława Chrobrego, do Bramy Bolkowskiej. Równoległa do pierzei zach. rynku ul. Zamkowa pełniła specyficzną funkcję, łącząc zamek z kościołem parafialnym św. Marcina, sankcjonowała ówczesny porządek społeczny, oparty na sojuszu władzy świeckiej i kościelnej.

Na początku XIV wieku miasto stało się jednym z najsilniejszych ośrodków tkactwa na Dolnym Śląsku, przede wszystkim dzięki nadaniu prawa mili (1326 rok) oraz prawa składu i wolnego handlu solą w okręgu miejskim (1329 rok). Do 1392 roku Jawor wchodził w skład samodzielnego księstwa piastowskiego. Później stał się domeną królów czeskich, miastem królewskim i stolicą prowincji. Początek XV wieku zapisał się niechlubnie wypędzeniem miejscowej gminy żydowskiej (1420 rok).

W 1508 roku miasto otrzymało prawo wolnego wyboru rady miejskiej, co ostatecznie zakończyło przeszło 300-letni proces formowania się lokalnego samorządu. W XVI wieku nastąpiło ożywienie gospodarcze. Miasto słynęło z produkcji i handlu lnem. Powstały liczne zakłady rzemieślnicze. W wyniku reformacji nowe wyznanie stało się wkrótce dominującym w regionie jaworskim. Podczas wojny trzydziestoletniej (1618–1648), która również miała podłoże religijne, miasto uległo zniszczeniu.

Po wojnach śląskich w XVIII wieku Jawor znalazł się w monarchii pruskiej, a w 1776 roku uległ całkowitemu zniszczeniu na skutek pożaru. W XIX wieku Jawor przeżył kolejny rozkwit gospodarczy. Nastąpił również szybki przyrost liczby ludności. Miasto pełniło funkcję znaczącego ośrodka handlu zbożem, funkcjonowały w nim również zakłady przetwórstwa rolnego, produkcji maszyn rolniczych i warsztaty rzemieślnicze. Powstały nowe dzielnice – miasto przekroczyło znacznie granice średniowiecznej starówki. W 1856 roku uruchomiono pierwszą linię kolejową, wnosząc wkrótce potem budynek dworca kolejowego. Budowla o formach eklektycznych z elementami neoromańskimi i neogotyckimi, została zlokalizowana w pn. części miasta. W 1901 roku założono linię telefoniczną oraz rozpoczęto elektryfikację i budowę kanalizacji (1914–1916).

W 1945 roku Jawor po raz kolejny zmienił przynależność państwową – 28 kwietnia przybyła pierwsza grupa polskiej administracji rządowej. Zdewastowane przez Armię Radziecką miasto zostało stosunkowo szybko odbudowane i rozbudowane. W latach 60. i 70. powstały nowe dzielnice mieszkalne.

VI.3. Krajobraz kulturowy Jawora

Jawor to miasto z zachowanym średniowiecznym układem urbanistycznym. Do najważniejszych zabytków architektury miasta należą:

- Zamek Piastowski – usytuowany w południowo-zachodniej części miasta, na skarpie nad Młynówką. Pierwotny gotycki, został wybudowany w XIII wieku w formie niewielkiej wieży, powiększony i obwiedziony umocnieniami ok. 1300. Po pożarze, ok. 1568 r. przebudowany na rezydencję renesansową, następnie gruntownie przebudowany w l. 1663–65 przez Ottona v. Nostitz. Obecnie założenie trójskrzydłowe, na rzucie zbliżonym do trójkąta, z wewnętrznym dziedzińcem. Od czasów pruskich do końca II wojny światowej służył jako dom dla umysłowo chorych, dom pracy przymusowej, więzienie. Obecnie użytkowany częściowo przez różne instytucje i zakłady. Wielokrotne przebudowy ujednoliciły bryłę i znacznie zatępiły cechy stylowe. Najstarszy element stanowi prostokątna, XIII-wieczna wieża. Charakter renesansowy zamku zachowało jego zachodnie skrzydło, natomiast skrzydło północno – wschodnie – styl barokowy.
- Jaworski Rynek – zwarty zespół architektoniczny z zachowanym średniowiecznym układem urbanistycznym. Układ przestrzenny rynku oparty jest na regularnym planie. Zasadniczym elementem średniowiecznego Jawora był duży prostokątny plac o wymiarach 140 x 70 m usytuowany na skrzyżowaniu głównych dróg. W obrębie murów obronnych zamykających owalną przestrzeń miasta wytyczona została regularna sieć komunikacyjna głównych ulic, obecnie: ulicy Staromiejskiej, Staszica, Grunwaldzkiej, Legnickiej i Chrobrego. Obecny rynek oddaje wygląd średniowiecznego układu urbanistycznego i jest jednym z niewielu rynków na Dolnym Śląsku z zachowaną charakterystyczną zabudową podcieniową (według danych źródłowych „podcienia” służyły do ekspozycji towarów handlowych). Zabudowa rynku pochodzi z XVI–XX wieku. Zabytkowe kamieniczki usytuowane są wzdłuż pierzei rynku oraz przy uliczkach o szachownicowym układzie.
- Ratusz – pierwotny zapewne ok. 1300, jednak pierwsza wzmianka o gotyckim ratuszu z wieżą pochodzi z 1373 roku. Budowlę poddano przebudowie w 1537 i 1617 r. Po pożarze w 1895 r. wzniesiono nowy ratusz w stylu neorenesansu niderlandzkiego wg proj. architekta Gutha z zachowaniem średniowiecznej wieży. W XVI–XIX wieku wielokrotnie przebudowywany obecnie pozostający w stylu neorenesansowym. Na szczególną uwagę zasługuje sala rajców, ozdobiona pozornym sklepieniem, boazeriami i największymi na Dolnym Śląsku witrażami o tematyce alegorycznej umieszczonymi w obiekcie świeckim.
- Gotycka wieża ratuszowa – pozostałość po ratuszu średniowiecznym. Na przestrzeni lat pełniła różne funkcje (wieża strażnicza, wartownicza, zegarowa, skarbiec i więzienie). Założona na planie kwadratu i ośmioboku, zwieńczona galeryjką z kamiennymi rzygaczami. W narożach rzeźby ośmiu męskich postaci, w tym trzy oryginalne z 1392 (ks. Bolka II, ces. Karola IV i jego syna Wacława IV oraz przedstawicieli stanów księstwa.
- Ewangelicki kościół pw. Ducha Świętego – zwany Kościołem Pokoju – unikatowy w skali światowej obiekt sakralny zbudowany w II połowie XVII wieku zgodnie z postanowieniami pokoju westfalskiego kończącego wojnę 30-letnią. W dniu 13 grudnia 2001 roku Rada UNESCO w Helsinkach podjęła decy-

zję o wpisaniu Kościołów Pokoju w Jaworze i Świdnicy na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego. Kościoły Pokoju znalazły się na liście UNESCO wśród dziesięciu niepowtarzalnych obiektów polskich o wyjątkowym znaczeniu i wartościach artystycznych. Budowla imponuje również swoją wielkością: długość: 43,5 m, szerokość: 26,85 m oraz wysokość: 16 m. Na terenie obecnego Parku Pokoju znajdował się Cmentarz Ewangelicki, który został zlikwidowany w 1972 roku. Burmistrz Miasta Jawora 10.IX.2005 roku ufundował pomnik dla uczczenia pamięci Jaworzan, którzy spoczęli w tym miejscu.

- Zespół poklasztorny franciszkanów – obserwantów (bernardynów) – wybudowany w latach 1486–1510 kompleks klasztorny w oparciu o wzory architektury sasko-łużyckiej jest dziś wyjątkowym dziełem późnogotyckiej architektury. Kościół w okresie reformacji w latach 1565–1638 należał do protestantów i pełnił funkcję szkoły. Następnie do 1810 roku ponownie zajmowali go bernardyni. Po kasacji tego zakonu przez władze pruskie, aż do 1945 roku mieściły się tam między innymi: lazaret, więzienie i mieszkania prywatne. Obecnie zespół jest siedzibą Muzeum Regionalnego w Jaworze.
- Kościół pw. św. Marcina – pochodząca z XIV wieku najstarsza świątynia w mieście wzniesiona w stylu gotyckim. Pod koniec XVII wieku dokonano modernizacji wystroju kościoła w stylu barokowym. Jest unikalnym na Śląsku trzynawowym kościołem halowym. Jednym z najistotniejszych walorów budowli jest jej wystrój rzeźbiarski (dekoracje portali, wsporniki i zworniki sklepienne).
- Kaplica św. Wojciecha – obecnie budowla w stylu barokowym, wzniesiona na planie ośmioboku. W jej miejscu pierwotnie znajdowała się synagoga, którą władze miasta przejęły za zgodą króla Albrechta II w 1438 r. Od 1446 r. pełniła funkcję kaplicy szpitalnej. W 1729 r., z inicjatywy hrabiny Schaffgotsch, została gruntownie przebudowana. W latach powojennych pełniła funkcję kaplicy chrześcijańskiej. Obecnie nieczynna.
- Kaplica św. Barbary – w stylu barokowym. Pierwsza wzmianka z 1311 roku. Ze względu na ruchy reformatorskie w XVI wieku została zmieniona na magazyn, później kilkakrotnie odbudowywana z powodu pożarów. Po przeprowadzeniu remontu w 1987 roku pełniła rolę kaplicy. Obecnie nieczynna.
- Dawny kościół i klasztor franciszkanek, ob. kościół zielonoświątkowców, ul. Żeromskiego 10, 11. Franciszkanicy przybyli do Jawora na początku XVIII w. Ich pierwotna siedziba mieściła się przy ob. ulicy Staszica. W 1748 r. zakonnice nabyły posiadłość Hochbergów przy Weberstraße (obecna ul. Żeromskiego). Z tego czasu pochodzi kościół wraz z klasztorem. Po sekularyzacji zakonu w klasztorze mieściła się szkoła ewangelicka dla dziewcząt (1812–1847), następnie, do 1904 r. – szkoła katolicka. W 1905 r. na parterze urządzono bibliotekę i czytelnię, a na piętrze prewentorium dla chorych na płuća. W latach 30-tych w świątyni mieściła się rekwizytornia teatralna, a po 1945 r. – magazyn meblowy.
- Wieża Strzegomska – najprawdopodobniej wybudowano ją w drugiej połowie XIII wieku lub w pierwszych latach XIV. Na planie prostokąta, wyżej – ośmioboku, zwieńczona balustradą z rzygaczami, nakryta ostrosłupowym hełmem łamanym. Postęp w rozwoju artylerii sprawił, że pod koniec XV wieku wieża praktycznie utraciła swoje znaczenie militarne; w tym czasie przebudowana. W następnych wiekach pełniła różnorodne funkcje (np. siedziby posterunku obserwacyjnego, miejskiego więzienia i katowni, a nawet prochowni). Restaurowana w l. 1961–62. Masywna sylwetka wieży mierzy 24 metry wysokości.
- Średniowieczne fortyfikacje obronne – miasto otoczono murami obronnymi pod koniec XIII wieku. W latach 1510–1538, podczas modernizacji fortyfikacji, dobudowano zewnętrzny pierścień murów o średnicy ok. 400 m. Do miasta prowadziły cztery bramy: Bolkowska, Legnicka, Złotoryjska i Strzegomska. W XIX wieku, w wyniku otwarcia miasta na przedmieścia, sukcesywnie rozbierano mury obronne oraz bramy miejskie. Jednak do dziś zachowały się liczne fragmenty fortyfikacji obronnych. W najlepszym stanie przetrwała do czasów współczesnych Bastcja Anioła przy kościele św. Marcina, która wraz z otoczeniem zachowała swój XVI-wieczny charakter. Zachowane fragmenty murów obronnych i bastei w niezmięnionej topografii terenu ilustrują pierwotny charakter fortyfikacji Jawora, który należał do jednego z najlepiej obwarowanych miast śląskich.
- Teatr Miejski w Jaworze powstał w 1799 r. Na jego potrzeby przebudowano dawne sukiennice. Instytucja przetrwała do 1850 r., gdy budynek zamknięto ze względu na zły stan techniczny. Po remoncie w 1869 r. przeznaczono go na siedzibę Banku Przemysłowego, a później – Giełdy Zbożowej. Po kolejnym remoncie, przeprowadzonym w 1875 r. ponownie pełnił funkcje teatru. Z tego okresu pochodzi neorenesansowy wystrój sali teatralnej. Premiera odbyła się 1 grudnia 1875 r. Dzisiejszy wystrój zewnętrzny budynku to wynik modernizacji przeprowadzonej w latach 1925–26, która nadała mu proste formy nawiązujące do idei Bauhausu. W 1933 r. Teatr jaworski został podniesiony do rangi Teatru Prowincjonalnego Dolnego Śląska ze względu m.in. na walory sali teatralnej, jednej z najpiękniejszych na Dolnym Śląsku. Piwnice teatru zachowały średniowieczną, gocką postać z przeł. XV i XVI w.
- Cukrownia jaworska została założona w 1871 r. przez firmę Rohring–König na terenie Starego Jawora. Zespół rozbudowano w 1916 r. Obiekt stanowi rozległy wieloelementowy zespół przemysłowy z budynkami prezentującymi formy typowe dla budownictwa przemysłowego końca XIX w. Zakład działał nieprzerwanie do 2004 r.

VI.3.1. Muzeum Regionalne w Jaworze

Mieści się obecnie w kompleksie poklasztorным bernardynów, działa od 1929 r. Jego zaczątkiem były dary bogatych mieszczan, bractwa strzeleckiego i organizacji cechowych zgromadzone w jednej z willi miejskich. Placówka w 1964 r. została przeniesiona do obecnej siedziby, której remont zakończono w 1986 r. Muzeum posiada obecnie ponad 5.000 eksponatów. Zakres zbiorów obejmuje: zabytki artystyczno-historyczne m.in. malarstwo, grafikę rzeźbę, bogaty zestaw zabytków dokumentujących dzieje i kulturę Jawora oraz jego okolic, militaria, zabytki cechowe i wyroby konwisarskie; archeologiczne od neolitu po okres wpływów rzymskich; etnograficzne z kolekcjami mebli, obrazków na szkłe i czepców śląskich; mineralogiczne, paleontologiczne i przyrodnicze. Wśród tak różnorodnych eksponatów muzeum posiada zabytki o wyjątkowej wartości. Należą do nich dokumenty z XIV–XVIII w., a wśród nich księgi sądowe miasta Jawora z lat 1381–1427 spisane rylcem na drewnianych tabliczkach. W salach muzealnych zorganizowano 4 stałe ekspozycje: „Miecze, szable, karabiny”, „Dawne rzemiosło”, „Galeria Śląskiej Sztuki Sakralnej”, „Izba dolnośląska”. Oprócz tego muzeum posiada również sale wystawiennicze, w których gości zbiory innych muzeów, kolekcjonerów prywatnych, dzieła współczesnych artystów polskich i zagranicznych.

VII. OBIEKTY ZABYTKOWE – STAN POSIADANIA GMINY

Art. 3. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje określenia występujące w niniejszym rozdziale:

zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
zabytek ruchomy – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Obiekty zabytkowe znajdujące się na terenie Jawora zebrano w tabelach. Tabela 1 przedstawia zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pisemnego pozwolenia właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków. Dla obiektów tych, w przypadku miasta Jawora, ustalono w „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Jawora” następujące wymogi konserwatorskie :

- 1) należy zachować ich bryłę; kształt i geometrię dachu oraz zastosowane tradycyjne materiały budowlane;
- 2) należy utrzymać, a w zniszczonych fragmentach odtworzyć, historyczny detal architektoniczny;
- 3) należy zachować kształt, rozmiary i rozmieszczenie otworów zgodne z historycznym wizerunkiem budynku; należy utrzymać lub odtworzyć oryginalną stolarkę okien i drzwi;
- 4) w przypadku konieczności przebicia nowych otworów, należy je zharmonizować z zabytkową elewacją budynku;
- 5) wskazane jest stosowanie kolorystyki, nawiązującej do stosowanej w przeszłości, tj. białej stolarki okiennej, ceramicznego lub tynkowanego lica ścian zewnętrznych. Zakazuje się stosowanie okładziny typu „siding”.

TAB. 1. ZABYTKI NIERUCHOME

Lp.	Adres	Obiekt	Karta ewidencyjna	Nr wpisu do rej. zabytków	Data wpisu do rejestru zab.
1.	–	ośrodek historyczny miasta Jawora	–	39/L	25.11.1956
2.	ul. Armii Krajowej 7	dawna siedziba łoży wolnomularskiej	biała*	533/1-2/A/05	31.05.2005
3.	pl. Bankowy (wschodnia elewacja budynku PKO)	„Zamek Anioła”	–	180/L	1964
4.	ul. Bolesława Chrobrego 4	pozostałości kamienicy	biała	1034/L	20.10.1966
5.	ul. Bolesława Chrobrego 7	budynek mieszkalny	zielona**	275/L	06.06.1972
6.	ul. Bolesława Chrobrego 41 (d.14)	budynek mieszkalny	zielona	210/L	07.10.1965

7.	ul. Bolesława Chrobrego (elew. zach. kamienic)	mury miejskie	-	180/L	1964
8.	ul. Chopina 3	budynek mieszkalny	zielona	273/L	06.06.1972
9.	ul. Chopina 12	budynek mieszkalny	zielona	274/L	06.06.1972
10.	ul. Czarnieckiego	kaplica św. Wojciecha	zielona	209/L	06.09.1965
11.	ul. Głucha	cmentarz żydowski	-	836/L	16.02.1990
12.	ul. Klasztorna 6	klasztor, ob. muzeum	zielona	47/L	24.11.1956
13.	ul. Klasztorna 7	kościół, ob. muzeum	zielona	140/L	29.12.1960
14.	ul. Klasztorna (elew. wsch. bud. sądu)	„międzymurze”	zielona	180/L	1964
15.	ul. św. Marcina 1	Plebania	zielona	584/L	14.04.1981
16.	ul. Kolejowa	dworzec PKP	-	526/L	12.08.1977
17.	ul. Kościelna 10	budynek mieszkalny	zielona	276/L	06.06.1972
18.	pl. Kościelny	cmentarz przy kościele św. Marcina	karta cmentarza	834/L	16.02.1990
19.	pl. Kościelny	kościół św. Marcina	-	7/L	29.03.1949
20.	ul. Kuziennicza	Cmentarz	-	835/L	16.02.1990
21.	ul. Legnicka 3 (d.2,4)	budynek mieszkalny	biała	212/L	08.09.1965
22.	ul. Legnicka 12	budynek mieszkalny	zielona	213/L	07.09.1965
23.	ul. Legnicka	mury miejskie	zielona	180/L	1964
24.	ul. Limanowskiego	Kościół Pokoju	biała	173/L	04.09.1963
25.	ul. Lipowa 4	budynek mieszkalny	zielona	277/L	06.06.1972
26.	ul. Lipowa 5	budynek mieszkalny	zielona	277/L	06.06.1972
27.	Rynek 1	Ratusz	biała	493/L	16.04.1977
28.	Rynek 1	wieża ratuszowa	zielona	174/L	08.10.1963
29.	Rynek 3	budynek mieszkalny	zielona	181/L	27.02.1964
30.	Rynek 5	budynek teatru miejskiego	biała	1020/L	13.04.1994
31.	Rynek 6	budynek mieszkalny	zielona	dawn.328	06.11.1956
32.	Rynek 7	budynek mieszkalny	zielona, biała	214/L	07.09.1965
33.	Rynek 11	budynek mieszkalny	zielona, biała	34/L	06.11.1956
34.	Rynek 12	budynek mieszkalny	zielona, biała	34/L	06.11.1956
35.	Rynek 13	budynek mieszkalny	zielona, biała	34/L	06.11.1956
36.	Rynek 14	budynek mieszkalny	zielona, biała	34/L	06.11.1956
37.	Rynek 15	budynek mieszkalny	zielona, biała	34/L	06.11.1956
38.	Rynek 16	budynek mieszkalny	zielona, biała	34/L	06.11.1956
39.	Rynek 17	budynek mieszkalny	zielona, biała	34/L	06.11.1956
40.	Rynek 18	budynek mieszkalny	zielona, biała	34/L	06.11.1956
41.	Rynek 19	budynek mieszkalny	zielona, biała	34/L	06.11.1956
42.	Rynek 21	budynek mieszkalny	zielona, biała	34/L	06.11.1956
43.	Rynek 22	budynek mieszkalny	zielona, biała	34/L	06.11.1956
44.	Rynek 23	budynek mieszkalny	zielona, biała	34/L	06.11.1956
45.	Rynek 24	budynek mieszkalny	zielona, biała	34/L	06.11.1956
46.	Rynek 33	budynek mieszkalny	zielona, biała	34/L	06.11.1956
47.	Rynek 34	budynek mieszkalny	zielona, biała	34/L	06.11.1956
48.	Rynek 35	budynek mieszkalny	zielona, biała	34/L	06.11.1956
49.	Rynek 36	budynek mieszkalny	zielona, biała	34/L	06.11.1956

50.	Rynek 37	budynek mieszkalny	zielona, biała	34/L	06.11.1956
51.	pl. Seniora	basteja, mury miejskie	zielona	180/L	1964
52.	ul. Starojaworska	budynek wagi samochod.	-	824/L	28.12.1988
53.	ul. Starojaworska 90A, 90B	budynek mieszkalny	-	824/L	28.12.1988
54.	ul. Starojaworska 92	budynek świetlicy i stołówki	-	824/L	28.12.1988
55.	ul. Starojaworska 94	budynek mieszkalny	-	824/L	28.12.1988
56.	ul. Starojaworska 94a	budynek mieszkalny	-	824/L	28.12.1988
57.	ul. Starojaworska 100	budynek willowy	-	824/L	28.12.1988
58.	ul. Starojaworska 101	budynek mieszkalny	-	824/L	28.12.1988
59.	ul. Starojaworska 102	budynek mieszkalny	-	824/L	28.12.1988
60.	ul. Starojaworska 103	budynek mieszkalny	-	824/L	28.12.1988
61.	ul. Starojaworska 104	blok zabudowy produkcyjnej	biała	824/L	28.12.1988
62.	ul. Starojaworska 104	budynek biura głównego cukrowni	biała	824/L	28.12.1988
63.	ul. Starojaworska 104	budynek biura gospod. placu	-	824/L	28.12.1988
64.	ul. Starojaworska 104	budynek biura technicznego	-	824/L	28.12.1988
65.	ul. Starojaworska 104	budynek biura technicznego oraz warsztat mechaniczny	biała	824/L	28.12.1988
66.	ul. Starojaworska 104	budynek błotniarek	-	824/L	28.12.1988
67.	ul. Starojaworska 104	budynek cukrowni	-	824/L	28.12.1988
68.	ul. Starojaworska 104	budynek garaży i mieszkań	-	824/L	28.12.1988
69.	ul. Starojaworska 104	budynek kotłowni	-	824/L	28.12.1988
70.	ul. Starojaworska 104	budynek laboratorium i pieca wapiennego	biała	824/L	28.12.1988
71.	ul. Starojaworska 104	budynek magazynów akumulatorów	-	824/L	28.12.1988
72.	ul. Starojaworska 104	budynek magazynu i acetylenowni	-	824/L	28.12.1988
73.	ul. Starojaworska 104	budynek magazynu cukru	-	824/L	28.12.1988
74.	ul. Starojaworska 104	budynek magazynu nawozów i nasion	-	824/L	28.12.1988
75.	ul. Starojaworska 104	budynek ośrodka zdrowia	-	824/L	28.12.1988
76.	ul. Starojaworska 104	budynek pakowni i magazyn	-	824/L	28.12.1988
77.	ul. Starojaworska 104	budynek pomp buraczanych	-	824/L	28.12.1988
78.	ul. Starojaworska 104	budynek pras wyśładków	-	824/L	28.12.1988
79.	ul. Starojaworska 104	budynek produktowni	-	824/L	28.12.1988
80.	ul. Starojaworska 104	budynek saturacji	-	824/L	28.12.1988
81.	ul. Starojaworska 104	budynek skrzyń wodnych	-	824/L	28.12.1988
82.	ul. Starojaworska 104	budynek stodoły	-	824/L	28.12.1988
83.	ul. Starojaworska 104	budynek stolarni	-	824/L	28.12.1988
84.	ul. Starojaworska 104	budynek suszarni wysłodków	biała	824/L	28.12.1988
85.	ul. Starojaworska 104	budynek szatni	-	824/L	28.12.1988
86.	ul. Starojaworska 104	zespół cukrowni Stary Jawor	biała	824/L	28.12.1988
87.	ul. Starojaworska 107	budynek mieszkalny	-	824/L	28.12.1988
88.	ul. Starojaworska 108	budynek mieszkalny	-	824/L	28.12.1988
89.	ul. Starojaworska 111	budynek mieszkalny	-	824/L	28.12.1988
90.	ul. Starojaworska 116	budynek mieszkalny	-	824/L	28.12.1988
91.	ul. Starojaworska 120	budynek mieszkalny	-	824/L	28.12.1988
92.	ul. Starojaworska 122	budynek mieszkalny	-	824/L	28.12.1988
93.	ul. Starojaworska 126	budynek mieszkalny	-	824/L	28.12.1988
94.	ul. Staszica 1	budynek mieszkalny	zielona	278/L	06.06.1972
95.	ul. Staszica 4	budynek mieszkalny	zielona	182/L	27.02.1964

96.	ul. Strzegomska	Wieża Strzegomska	zielona	180/L	1964
97.	ul. Lipowa 2	kaplica p.w. św. Barbary	zielona, biała	208/L	06.09.1965
98.	ul. Barbary 8	budynek mieszkalny	zielona	272/L	06.06.1972
99.	ul. Zamkowa 2	zamek piastowski	zielona	37/L	22.11.1956
100.	ul. Żeromskiego 11	dawny klasztor Franciszkanek	biała	263/L	14.03.1969
101.		mury miejskie	zielona	180/L	27.02.1964

* karta ewidencyjna o wzorze formularza przyjętego w latach 70-tych

** karta ewidencyjna o wzorze formularza używanego do lat 60-tych

Na terenie gminy zlokalizowanych jest wiele zabytków nie wpisanych do rejestru. Z uwagi na ich wartość historyczną i wysokie walory kulturowe należy je także objąć ochroną. Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dla tych obiektów utworzono w 2008 r. gminną ewidencję zabytków. Ewidencją zostały objęte zabytki architektury i budownictwa, zespoły i obiekty o istotnych, lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych. Gminna ewidencja zabytków nie jest dokumentem zamkniętym ale powinna być uzupełniana i weryfikowana. Jej zmiany nie powodują nieważności ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz gminnego programu opieki nad zabytkami. Ewidencja powinna być okresowo aktualizowana. Zapisy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego powinny uwzględniać obiekty wymienione w gminnej ewidencji zabytków. Poniżej zestawiono zabytki z terenu gminy Jawor figurujące w gminnej ewidencji zabytków.

1. Dom mieszkalny, ul. Armii Krajowej 1
2. Urząd Pracy, ul. Armii Krajowej 2
3. Kamienica, ul. Armii Krajowej 7a
4. Budynek gospodarczy, ul. Armii Krajowej
5. Kamienica, ul. Armii Krajowej 8
6. Willa, ul. Armii Krajowej 10
7. Kamienica, ul. Armii Krajowej 14
8. Budynek gospodarczy, ul. Armii Krajowej 14
9. Dom mieszkalny, ul. Armii Krajowej 18
10. Willa, ul. Armii Krajowej 20
11. Budynek mieszkalny, ul. Armii Krajowej 21
12. Kamienica, ul. Armii Krajowej 22
13. Kamienica, ul. Armii Krajowej 23
14. Kamienica, ul. Armii Krajowej 24
15. Dom mieszkalny, ul. Armii Krajowej 24a
16. Kamienica, ul. św. Barbary 5
17. Kamienica, ul. św. Barbary 6
18. Kamienica, ul. św. Barbary 7
19. Kamienica, ul. św. Barbary 9
20. Willa, ul. Bema 2
21. Willa, ul. Bema 4
22. Willa, ul. Bema 6
23. Kamienica, ul. Chopina 5
24. Kamienica, ul. Chopina 6
25. Kamienica, ul. Chopina 7
26. Kamienica, ul. Chopina 7a
27. Willa Ewangelickiego Towarzystwa Trzeźwości, ul. Chopina 8
28. Willa, ul. Chopina 9
29. Pałac, ul. Chopina 10
30. Willa, ul. Chopina 11
31. Kamienica, ul. Chrobrego 1
32. Kamienica, ul. Chrobrego 2
33. Kamienica, ul. Chrobrego 3
34. Kamienica, ul. Chrobrego 5
35. Kamienica, ul. Chrobrego 6
36. Kamienica, ul. Chrobrego 8
37. Kamienica, ul. Chrobrego 9
38. Kamienica, ul. Chrobrego 10
39. Kamienica, ul. Chrobrego 13
40. Kamienica, ul. Chrobrego 14
41. Kamienica, ul. Chrobrego 15
42. Kamienica, ul. Chrobrego 17
43. Kamienica, ul. Chrobrego 18

44. Kamienica, ul. Chrobrego 19
45. Kamienica, ul. Chrobrego 26
46. Kamienica, ul. Chrobrego 27
47. Kino, ul. Chrobrego 29
48. Kamienica, ul. Chrobrego 30
49. Kamienica, ul. Chrobrego 31
50. Kamienica, ul. Chrobrego 32
51. Kamienica, ul. Chrobrego 33
52. Kamienica, ul. Chrobrego 36
53. Kamienica, ul. Chrobrego 37
54. Kamienica, ul. Chrobrego 38
55. Kamienica, ul. Chrobrego 39
56. Kamienica, ul. Chrobrego 40
57. Kamienica, ul. Chrobrego 42
58. Kamienica, ul. Chrobrego 43
59. Kamienica, ul. Cicha 1
60. Kamienica, ul. Dąbrowskiego 1
61. Kamienica, ul. Dąbrowskiego 2
62. Kamienica, ul. Dąbrowskiego 7
63. Kamienica, ul. Dąbrowskiego 8
64. Kamienica, ul. Dąbrowskiego 20
65. Willa, al. Dębowa 1
66. Willa, al. Dębowa 2
67. Dom, al. Dębowa 3
68. Dom, al. Dębowa 4
69. Dom, al. Dębowa 5
70. Willa, al. Dębowa 6
71. Dom, al. Dębowa 7
72. Dom, al. Dębowa 8
73. Willa, al. Dębowa 9
74. Dom, al. Dębowa 10
75. Dom, al. Dębowa 11
76. Willa, al. Dębowa 13
77. Willa firmy „Schlesische Granitwerke”, ul. Dworcowa 4
78. Kolejowy dom dla rodzin pracowników, ul. Dworcowa 6
79. Dom handlowy Oscara Finkla, ul. Grunwaldzka 6
80. Kamienica, ul. Grunwaldzka 18
81. Kamienica, ul. Grunwaldzka 21
82. Kamienica, ul. Grunwaldzka 22
83. Kamienica, ul. Grunwaldzka 24
84. Kamienica, ul. Grunwaldzka 27
85. Kamienica, ul. Grunwaldzka 35
86. Dom mieszkalny, al. Jana Pawła II 3
87. Kamienica, al. Jana Pawła II 8
88. Przytułek, ul. Klasztorna 3
89. Sąd Rejonowy, ul. Klasztorna 5
90. Kamienica, ul. Klasztorna 8
91. Magazyn, ul. Kolejowa 1
92. Kamienica, ul. Kolejowa 1
93. Kamienica, ul. Kolejowa 2
94. Kamienica, ul. Kolejowa 3
95. Kamienica, ul. Kolejowa 4
96. Kamienica, ul. Kolejowa 5
97. Kamienica, ul. Kolejowa 6
98. Kamienica, ul. Kolejowa 7
99. Kamienica, ul. Kolejowa 8
100. Kamienica, ul. Kolejowa 9a
101. Kamienica, ul. Kolejowa 12
102. Poczta, ul. Kolejowa 13
103. Kamienica, ul. Kopernika 1
104. Kamienica, ul. Kopernika 2
105. Kamienica, ul. Kopernika 3
106. Kamienica, ul. Kopernika 4
107. Kamienica, ul. Kopernika 5
108. Kamienica, ul. Kopernika 6
109. Kamienica, ul. Kopernika 7
110. Kamienica, ul. Kościelna 3

111. Kamienica, ul. Kościelna 4
112. Kamienica, ul. Kościelna 5
113. Kamienica, ul. Kościelna 6
114. Kamienica, ul. Kościelna 7
115. Kamienica Towarzystwa Katolickiego, ul. Kościelna 8
116. Kamienica, ul. Kościelna 11
117. Kamienica, ul. Kościelna 12
118. Kamienica, ul. Kościelna 13
119. Willa, ul. Kościuszki 3
120. Willa, ul. Kościuszki 5
121. Kamienica, ul. Kościuszki 7
122. Szpital wojskowy dla ozdrowieńców, ul. Kościuszki 8
123. Kamienica, ul. Kościuszki 13a
124. Willa, ul. Kościuszki 13b
125. Kamienica, ul. Krótka 1
126. Kamienica, ul. Krótka 3
127. Kamienica, ul. Krótka 4
128. Kamienica, ul. Legnicka 1
129. Kamienica, ul. Legnicka 4
130. Kamienica, ul. Legnicka 5
131. Kamienica, ul. Legnicka 6
132. Kamienica, ul. Legnicka 7
133. Kamienica, ul. Legnicka 8
134. Kamienica, ul. Legnicka 9
135. Kamienica, ul. Legnicka 10
136. Kamienica, ul. Legnicka 13
137. Kamienica, ul. Legnicka 13a
138. Kamienica, ul. Legnicka 15
139. Ziemskie Tow. Kredytowe Księstwa Świdnicko-Jaworskiego, ul. Legnicka 16
140. Pałac księżnej Agnieszki, ul. Legnicka 17
141. Kamienica, ul. Legnicka 18
142. Kamienica, ul. Legnicka 19
143. Kamienica, ul. Legnicka 20
144. Kamienica, ul. Legnicka 21
145. Kamienica, ul. Legnicka 22
146. Kamienica, ul. Legnicka 23
147. Kamienica, ul. Legnicka 25
148. Kamienica, ul. Legnicka 26
149. Kamienica, ul. Limanowskiego 2
150. Kamienica, ul. Limanowskiego 3
151. Plebania parafii ewangelicko-augsburskiej p.w. Ducha Świętego, ul. Limanowskiego 4–4a
152. Kamienica, ul. Limanowskiego 5
153. Kamienica, ul. Limanowskiego 6
154. Kamienica, ul. Limanowskiego 7
155. Kamienica, ul. Limanowskiego 29
156. Folwark szpitalny, ul. Limanowskiego 30
157. Dom mieszkalny wraz zabudowaniami gospodarskimi, ul. Limanowskiego 31
158. Kamienica, ul. Limanowskiego 32
159. Kamienica, ul. Limanowskiego 33
160. Kamienica, ul. Limanowskiego 34
161. Kamienica, ul. Limanowskiego 35
162. Kamienica, ul. Limanowskiego 36
163. Kamienica, ul. Limanowskiego 37
164. Kamienica, ul. Lipowa 3
165. Kamienica, ul. Lipowa 9
166. Kamienica, ul. Lipowa 10
167. Kamienica, ul. Lipowa 11
168. Kamienica, ul. Łukasińskiego 1
169. Kamienica, ul. Łukasińskiego 1a
170. Kamienica, ul. Łukasińskiego 2
171. Kamienica, ul. 1 Maja 1
172. Kamienica, ul. 1 Maja 2
173. Kamienica, ul. 1 Maja 3
174. Kamienica, ul. 1 Maja 4
175. Budynek mieszkalny, ul. 1 Maja 4a
176. Dom diakonis Augusty Wiktorii, ul. 1 Maja 10
177. Majątek na prawie rycerskim von Hellwig, ul. Mickiewicza 1 (dwór + zabud. gosp.)

178. Młyn, ul. Mickiewicza 4
179. Rzeźnia miejska, ul. Mickiewicza 45
180. Budynek mieszkalny, ul. Mickiewicza 46
181. Dom mieszkalny, ul. Parkowa 1
182. Stacja oczyszczania wody, ul. Parkowa 6
183. Dom Bractwa Strzeleckiego, ul. Parkowa 5
184. Kamienica, ul. Piastowska 1
185. Gospoda, ul. Piastowska 2
186. Kamienica, ul. Piastowska 3
187. Kamienica, ul. Piastowska 7
188. Kamienica, ul. Piastowska 8
189. Kamienica, ul. Piastowska 10
190. Willa, ul. Piastowska 11
191. Kamienica, ul. Piastowska 13
192. Kamienica, ul. Piastowska 14
193. Budynek gospodarczy, ul. Piastowska 14
194. Kamienica, ul. Piastowska 15
195. Kamienica, ul. Piastowska 16
196. Hotel „Kaiser Hof”, ul. Piłsudskiego 1
197. Willa, ul. Piłsudskiego 3
198. Szkoła handlowa, ul. Piłsudskiego 9–10
199. Sala gimnastyczna, ul. Piłsudskiego 15
200. Kamienica, ul. Piłsudskiego 16
201. Kamienica, ul. Piłsudskiego 17
202. Willa Koschwitz, ul. Piłsudskiego 18
203. Kamienica, ul. Piłsudskiego 20
204. Kamienica, ul. Piłsudskiego 20a
205. Kamienica, ul. Piłsudskiego 20b
206. Kamienica, ul. Piłsudskiego 21
207. Willa, ul. Piłsudskiego 22
208. Dom mieszkalny, ul. Piłsudskiego 23
209. Kamienica, ul. Piłsudskiego 24
210. Kamienica, ul. Piłsudskiego 25
211. Budynek Kasy Chorych, ul. Piwna 1
212. Dom mieszkalny, ul. Poniatowskiego 6
213. Bank, ul. Poniatowskiego 7
214. Kamienica, ul. Poniatowskiego 8
215. Kamienica, ul. Poniatowskiego 9
216. Kamienica, ul. Poniatowskiego 10
217. Kamienica, ul. Poniatowskiego 12
218. Kamienica, ul. Poniatowskiego 13
219. Kamienica, ul. Poniatowskiego 14
220. Budynek, ul. Poniatowskiego 14a
221. Kamienica, ul. Poniatowskiego 15
222. Kamienica, ul. Poniatowskiego 16
223. Kamienica, ul. Poniatowskiego 21
224. Kamienica, ul. Poniatowskiego 21a
225. Budynek gospodarczy, ul. Poniatowskiego 21a
226. Kamienica, ul. Poniatowskiego 28
227. Kamienica, ul. Poniatowskiego 29
228. Kamienica, ul. Poniatowskiego 30
229. Kamienica, ul. Poniatowskiego 31
230. Kamienica, ul. Poniatowskiego 32
231. Kamienica, ul. Poniatowskiego 33
232. Willa, ul. Przyjaciół Żołnierza 1
233. Willa, ul. Przyjaciół Żołnierza 7
234. Willa, ul. Przyjaciół Żołnierza 8
235. Willa, ul. Przyjaciół Żołnierza 9
236. Willa, ul. Przyjaciół Żołnierza 11
237. Dom mieszkalny, ul. Przyjaciół Żołnierza 15
238. Starostwo powiatowe, ul. Rapackiego 1
239. Kamienica, ul. Rapackiego 2
240. Kamienica, ul. Rapackiego 3
241. Budynek gospodarczy, ul. Rapackiego 4
242. Kamienica, ul. Rapackiego 6
243. Kamienica, ul. Rapackiego 26
244. Kamienica, ul. Rapackiego 30

245. Kamienica, ul. Rapackiego 30a
246. Kamienica, ul. Rapackiego 32
247. Kamienica, ul. Rapackiego 39
248. Stacja transformatorowa, ul. Reja
249. Kamienica, ul. Reja 2
250. Kamienica, ul. Reja 3
251. Kamienica, ul. Reja 3a
252. Kamienica, ul. Reja 3c
253. Kamienica, ul. Reja 5
254. Kamienica, ul. Reja 6
255. Kamienica, ul. Reja 8
256. Kamienica, ul. Roosvelta 3
257. Kamienica, ul. Roosvelta 4
258. Kamienica, ul. Roosvelta 5
259. Kamienica, Rynek 4
260. Kamienica, Rynek 8
261. Kamienica, Rynek 9
262. Kamienica, Rynek 10
263. Kamienica, Rynek 32
264. Kamienica, Plac Seniora 5
265. Kamienica, Plac Seniora 6
266. Wieża wodna, Plac Seniora
267. Stare koszary, ul. Starojaworska 7
268. Kamienica, ul. Staromiejska 3
269. Kamienica, ul. Staromiejska 4
270. Kamienica, ul. Staromiejska 5
271. Kamienica, ul. Staromiejska 6
272. Kamienica, ul. Staromiejska 7
273. Kamienica, ul. Staromiejska 9
274. Kamienica, ul. Staromiejska 10
275. Kamienica, ul. Staromiejska 11
276. Kamienica, ul. Staromiejska 12
277. Kamienica, ul. Staromiejska 13
278. Kamienica, ul. Staromiejska 14
279. Kamienica, ul. Staromiejska 17
280. Kamienica, ul. Staromiejska 18
281. Kamienica, ul. Staromiejska 19
282. Kamienica, ul. Staromiejska 20
283. Kamienica, ul. Staromiejska 21
284. Kamienica, ul. Staromiejska 22
285. Kamienica, ul. Staromiejska 23
286. Kamienica, ul. Staromiejska 24
287. Kamienica, ul. Staromiejska 25
288. Kamienica, ul. Staszica 2
289. Kamienica, ul. Staszica 3
290. Kamienica, ul. Staszica 5
291. Kamienica, ul. Staszica 7
292. Kamienica, ul. Staszica 8
293. Kamienica, ul. Staszica 11
294. Kamienica, ul. Staszica 13
295. Kamienica, ul. Staszica 14
296. Kamienica, ul. Staszica 15
297. Kamienica, ul. Staszica 16
298. Kamienica, ul. Staszica 18
299. Kamienica, ul. Staszica 19
300. Kamienica, ul. Staszica 21
301. Kamienica, ul. Staszica 22
302. Kamienica, ul. Strzegomska 1
303. Kamienica, ul. Strzegomska 2
304. Kamienica, ul. Strzegomska 2b
305. Kamienica, ul. Strzegomska 3
306. Kamienica, ul. Strzegomska 4
307. Kamienica, ul. Strzegomska 6
308. Hotel „Strzegomski Dwór”, ul. Strzegomska 7
309. Kamienica, ul. Strzegomska 8
310. Kamienica, ul. Strzegomska 8a
311. Kamienica, ul. Strzegomska 10

312. Kamienica, ul. Strzegomska 10a
313. Kamienica, ul. Strzegomska 12
314. Budynek szkoły katolickiej, ul. Szkolna 1
315. Cmentarz, ul. Szkolna 1
316. Kamienica, ul. Szkolna 9
317. Kamienica, ul. Szkolna 10
318. Kamienica, ul. Szpitalna 1
319. Szpital powiatowy, ul. Szpitalna 3
320. Kamienica, ul. Szpitalna 4
321. Kamienica, ul. Szpitalna 5
322. Kamienica, ul. Szpitalna 7
323. Kamienica, ul. Szpitalna 9
324. Kamienica, ul. Szpitalna 10
325. Kamienica, ul. Szpitalna 11
326. Kamienica, ul. Szpitalna 12
327. Szpital garnizonowy, ul. Szpitalna 13
328. Kamienica, Plac Wolności 2
329. Kamienica, Plac Wolności 6
330. Kamienica, Plac Wolności 7
331. Kamienica, Plac Wolności 8
332. Kamienica, Plac Wolności 9
333. Kamienica, Plac Wolności 10
334. Kamienica, Plac Wolności 13–14
335. Kamienica, Plac Wolności 20
336. Kamienica, Plac Wolności 22
337. Kamienica, Plac Wolności 25
338. Kamienica, Plac Wolności 26
339. Kamienica, Plac Wolności 27
340. Kamienica, Plac Wolności 30
341. Kamienica, ul. Wrocławska 1
342. Dom mieszkalny, ul. Wrocławska 3
343. Kamienica, ul. Wrocławska 3a
344. Kamienica, ul. Wrocławska 5
345. Dom mieszkalny, ul. Wrocławska 8
346. Dom mieszkalny, ul. Wrocławska 9
347. Kamienica, ul. Wrocławska 11
348. Kamienica, ul. Wrocławska 12
349. Kamienica, ul. Wrocławska 13
350. Kamienica, ul. Wrocławska 15
351. Kamienica, ul. Wrocławska 16
352. Kamienica, ul. Wrocławska 17a
353. Kamienica, ul. Wrocławska 17b
354. Budynek gospodarczy, ul. Wrocławska 17c
355. Dworzec kolei Jawor – Malczyce, ul. Wrocławska 18
356. Kamienica, ul. Wrocławska 24
357. Kamienica, ul. Wrocławska 25
358. Kamienica, ul. Wrocławska 29
359. Kamienica, ul. Wrocławska 29a
360. Kamienica, ul. Wrocławska 29b
361. Kamienica, ul. Wrocławska 29c
362. Budynek mieszkalny, ul. Wrocławska 30
363. Kamienica, ul. Wrocławska 31
364. Kamienica, ul. Wrocławska 32
365. Gospodarstwo rolne, ul. Wrocławska 33
366. Budynek mieszkalny, ul. Wrocławska 34
367. Zabudowania gospodarcze, ul. Wrocławska 34
368. Kamienica, ul. Wrocławska 35a
369. Kamienica, ul. Wrocławska 36
370. Kamienica, ul. Zamkowa 5
371. Kamienica, ul. Zamkowa 5a
372. Kamienica, ul. Zamkowa 5b
373. Kamienica, ul. Żeromskiego 3
374. Kamienica, ul. Żeromskiego 4
375. Kamienica, ul. Żeromskiego 6
376. Kamienica, ul. Żeromskiego 7
377. Kamienica, ul. Żeromskiego 8
378. Kamienica, ul. Żeromskiego 9

379. Kamienica, ul. Żeromskiego 13
 380. Kamienica, ul. Żeromskiego 15
 381. Kamienica, ul. Żeromskiego 16
 382. Kamienica, ul. Żeromskiego 17

W tabeli nr 2 przedstawiono zabytki ruchome ujęte w ewidencji wojewódzkiej. Wszystkie wymienione obiekty figurują w rejestrze zabytków i również objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która, m.in., zobowiązuje właściciela lub posiadacza zabytku ruchomego do:

- zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- przeciwdziałaniu kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytku za granicę;
- zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:
  - 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
  - 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
  - 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
  - 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga m.in.: prowadzenie prac konserwatorskich, (...) przy zabytku wpisanym do rejestru, prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru, trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje.

TAB. 2. ZABYTKI RUCHOME

Adres	Obiekt	Datowanie	Numer rejestru
pl. Kościelny	wyposażenie wnętrza kościoła, zespół nagrobków oraz detal architektoniczny kościoła parafialnego pw. św. Marcina	Gotyk–XIVw., Renesans–XVIw., Barok–XVIIIw.	613/372/1-87 10.11.1977 r.
pl. Kościelny	zespół nagrobków umieszczonych w murze otaczającym kościół parafialny pw. św. Marcina	Renesans–XVIw., Barok–XVIIw.	614/373/1-17 25.11.1977 r.
ul. Limanowskiego	wystrój ruchomy ewangelickiego kościoła Pokoju pw. Ducha Świętego	Barok–XVIIIw.	1054/375/1-54 22.11.1977 r.
ul. Lipowa 2	portal, obramienie okienne, szczyt i rzeźba św. Barbary w kaplicy pw. św. Barbary	Barok–XVIIIw.	615/376 22.11.1977 r.
ul. Żeromskiego 11	wystrój architektoniczny kościoła Franciszkanek, ob. zbór Anastasis	Barok–XVIIIw.	780/377/1-6 08.11.1977 r.
ul. Klasztorna 6	zabytki ruchome zespołu klasztornego franciszkanów, ob. muzeum	Gotyk–XIVw., Renesans–XVIw.	616/379/1-5 22.11.1977 r.
ul. Legnicka 3–3a	renesansowy portal	Renesans–1569 r.	B/1629 16.11.2006 r.
ul. Staszica 4	renesansowy portal	Renesans–1573 r.	B/1634 07.12.2006 r.

W tabeli nr 3 zebrano fakty osadnicze występujące w Jaworze, odnotowane w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków. Na obszarze stanowisk archeologicznych obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:

1. dopuszcza się uprawy rolnicze, ogrodowe itp., przy czym należy unikać głębokiej orki, stanowiącej zagrożenie dla znajdujących się w ziemi zabytków archeologicznych;
2. dopuszczalne jest lokalizowanie inwestycji na terenie stanowiska archeologicznego, pod następującymi warunkami:
  - przed uzyskaniem pozwolenia na budowę na wszelkie działania na terenie i bezpośrednim sąsiedztwie stanowiska, należy uzyskać pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na prowadzenie ratowniczych i wykopaliskowych badań archeologicznych,
  - ratownicze i wykopaliskowe prace prowadzone są przez uprawnionego archeologa.

TAB. 3. STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE

Nr stanowiska w miejscowości	Nr obszaru	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
1	81-20	6	osada		późne średniowiecze XV w.
			śląd osadnictwa		ep. kamienia
2	81-20	8	osada		średniowiecze
			osada	łużycka	ep. brązu, V-halsztat
			groby ciepłopalne		OWR* do IV NE
3	81-20	9	osada		późne średniowiecze
			nieokreślona		ep. kamienia
4	80-20	51	punkt osadniczy		ON XVII w.
5	80-20	50	osada		ON**
			osada		późne średniowiecze
6	80-20	49	cmentarzysko	łużycka	ep. brązu, V-halsztat
7	80-20	48	nieokreślona		
8	80-20	43	osada		ON XVII w.
			osada		późne średniowiecze
11	80-20	39	nieokreślona		
13	80-21	25	osada		ON XVI w.
			punkt osadniczy		ep. kamienia
14	81-21	1	osada		ON XVI w.
			osada		późne średniowiecze
16	81-21	4	nieokreślona		OWR II-III NE
17	81-21	5	nieokreślona		wczesne średniowiecze
19	81-21	7	śląd osadnictwa		ep. kamienia
22	81-21	10	nieokreślona		pradzieje
23	81-21	11	nieokreślona		OWR późny
24	81-21	12	nieokreślona		późne średniowiecze XV w.
25	81-21	13	śląd osadnictwa		późne średniowiecze
26	81-21	14	skarb		późne średniowiecze XV w.
27	81-21	15	nieokreślona		pradzieje
1	80-20	44	cmentarzysko	łużycka	ep. brązu, IV-V-halsztat C
2	80-20	45	nieokreślona	unietycka	ep. brązu I
3	80-20	46	grób?	KCWK***	neolit
4	80-20	47	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze

* OWR – okres wpływów rzymskich

** ON – okres nowożytny

*** KCWK – kultura ceramiki wstęgowej klutej

Do rejestru zabytków wpisano w roku 1976 pod nr 164/85, 859/Arch/76 stanowisko 2 – osadę z okresu wpływów rzymskich położoną na działkach nr 151, 150/2, 168, 169, 170.

Na terenie gminy Jawor istnieją obszary objęte ochroną prawną. Są to: strefa ochrony konserwatorskiej typu „A”, strefa ochrony konserwatorskiej typu „B”, strefa ochrony krajobrazu „K” oraz strefa obserwacji archeologicznej „OW”.

Strefa ochrony konserwatorskiej „A” układu urbanistycznego miasta lokacyjnego jest to teren objęty ścisłą ochroną konserwatorską, obejmujący historyczny, czytelny układ przestrzenny, wyróżniający się wartością i wysokim stopniem zachowania historycznie ukształtowanej struktury oraz wypełniony oryginalną i mało przekształconą zabudową historyczną.

Strefa ochrony konserwatorskiej „B” zachowanych elementów zabytkowych jest to teren objęty pośrednią ochroną konserwatorską, obejmujący czytelne, lecz nie dominujące historyczne zagospodarowanie, charakterystyczne w skali lokalnej, częściowo wypełniony oryginalną lub przekształconą zabudową historyczną z możliwymi ubytkami lub uzupełnieniami nową zabudową.

Strefa ochrony krajobrazu „K” jest to teren objęty ochroną konserwatorską, obejmujący historycznie ukształtowane formy pokrycia terenu, w szczególności zieleń o wartościach przyrodniczych wraz z obiektami architektonicznymi, podlegający ochronie poprzez utrzymanie ukształtowania i ustalonych elementów oraz ograniczenie swobody przekształceń obszaru.

Strefa obserwacji archeologicznej „OW” obejmuje obszar o zawartości relikwów archeologicznych. Dotyczy to głównie miejscowości o metryce średniowiecznej, które często w swoim współczesnym układzie zachowały układ średniowieczny.

Strefy ochrony konserwatorskiej oraz stanowiska archeologiczne przedstawiono na załączonej mapce gminy Jawor.

Mapka przedstawiająca strefy ochrony konserwatorskiej oraz stanowiska archeologiczne dotyczące gminy Jawor.

VIII. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Na terenie Jawora znajduje się, wg gminnej ewidencji zabytków, 488 obiektów zabytkowych. W tabeli nr 4 uporządkowano je wg typów własności biorąc pod uwagę ich stan zachowania.

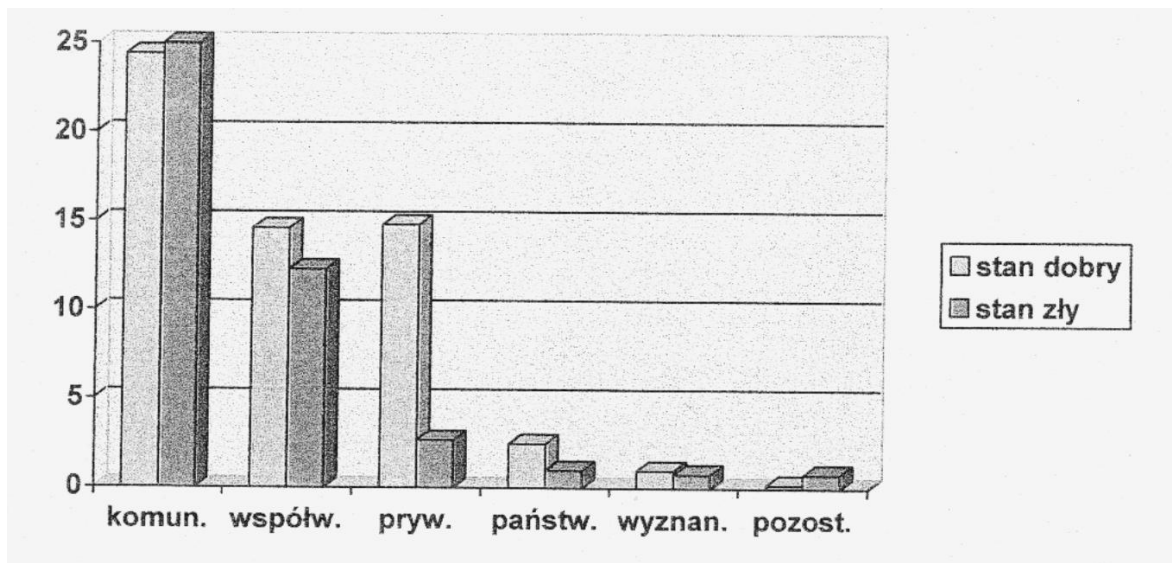
TAB. 4 OCENA STANU ZABYTEKÓW NIERUCHOMYCH

Typ własności	Stan							Razem
	bardzo dobry	dobry	zaniedbany	zły	bardzo zły	trwała ruina	nie istnieje	
komunalna	5	114	118	3	1	–	–	241
współwłasność	1	70	58	1	–	–	1	131
prywatna	4	68	12	–	–	1	–	85
państwowa	5	7	2	3	–	–	–	17
wyznaniowa	1	4	1	1	1	–	1	9
organizacje społeczne	–	1	–	–	–	–	–	1
inne	–	–	3	–	–	–	1	4
Razem	16	264	194	8	2	1	3	488

Z powyższych danych można wyciągnąć następujące wnioski:

- najwięcej obiektów zabytkowych jest własnością gminy lub jest współwłasnością (najczęściej jest to współwłasność gminy i osób prywatnych),
- z tych obiektów mniej więcej ok. połowa znajduje się w stanie zadowalającym,
- w niezłej kondycji znajdują się obiekty będące własnością prywatną,
- nienajgorzej prezentują się obiekty państwowe, choć liczbowo jest ich zdecydowanie mniej (mamy tu do czynienia z największą procentową liczbą obiektów odrestaurowanych kompleksowo i w sposób więcej niż zadowalający),
- obiekty wyznaniowe są w stanie dobrym za wyjątkiem cmentarzy.

Dane te można też zobrazować przystępniej poniższym diagramem:

Każda para kolumn dotyczy danego typu własności. Kolor niebieski oznacza obiekty znajdujące się w stanie dobrym (przyjęto za GEZ stan bardzo dobry lub dobry), natomiast kolor czerwony oznacza stan zły (przyjęto za GEZ – stan zaniedbany, zły, bardzo zły, ruina, nie istnieje). Na osi pionowej podano procentowy udział wszystkich typów obiektów w stosunku do całej liczby obiektów zabytkowych w gminie Jawor.

Obecnie (maj 2009 r.) niewiele obiektów zabytkowych w obszarze administracyjnym miasta znajduje się w stanie daleko posuniętej dewastacji. Prawie nie występują obiekty wpisane do rejestru zabytków o bardzo złym stanie technicznym. Jako zagrożone pozostają obiekty obecnie niezagospodarowane i nieużytkowane. Oczywiście przyczyną takiego stanu rzeczy jest brak środków finansowych na realizację remontów i zabezpieczeń, a nie jest to wynikiem zaniechań właścicieli.

Większość zabytków ruchomych to obiekty sztuki sakralnej. W tym przypadku mamy do czynienia przynajmniej z zabezpieczeniem przed dalszą degradacją substancji zabytkowej, choć należy nadmienić, że najczęściej administratorzy parafii idą dalej i we współpracy ze służbami konserwatorskimi starają się podołać fachowej renowacji obiektów rejestrowych. Jeśli chodzi o zabytki ruchome najlepsza sytuacja jest w Muzeum Regionalnym w Jaworze gdzie eksponaty są sukcesywnie konserwowane.

W tym miejscu należy zaznaczyć, że z 95 zabytkowych obiektów rejestrowych architektury, podstawowej dokumentacji ewidencyjnej (tzw. „karta biała”) nie posiada 67 obiektów.

Poniżej dokonano analizy SWOT w odniesieniu do obszarów związanych z szeroko rozumianą rewitalizacją dziedzictwa kulturowego, wykorzystując m.in. materiały zawarte w Lokalnym Programie Rewitalizacji Miasta Jawora 2007–2013. Polegała ona na rozpoznaniu mocnych i słabych stron gminy oraz jej szans i zagrożeń. Dokonana analiza ma pomóc w określeniu podstawowych priorytetów gminnego programu opieki nad zabytkami dla miasta Jawora. Ustalenia zebrano w tabeli nr 5.

TAB. 5 ANALIZA SWOT

CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE JAWORA	
ZAGROŻENIA	SZANSE
<ul style="list-style-type: none"> • sąsiedztwo atrakcyjnych ośrodków jakimi są Legnica i Wrocław (miejsca pracy, nauki, silne ośrodki kulturalne) i związana z tym ucieczka młodych, przedsiębiorczych ludzi; • konkurencja innych ośrodków i odpływ inwestycji; • pogarszające się wskaźniki koniunktury gospodarczej; 	<ul style="list-style-type: none"> • wejście Polski do Unii Europejskiej (możliwość pozyskiwania środków z funduszy strukturalnych UE na cele związane z ochroną zabytków); • rozwój ruchu turystycznego na Dolnym Śląsku; • podjęcie współpracy międzynarodowej, m.in. inicjatywa „Brama Wrocławska – Miejsce Spotkań Trzech Narodów”; • dostępność komunikacyjna Jawora w układzie kolejowym i drogowym, lotnisko w pobliskim Wrocławiu; • rozwój współpracy między władzami miasta Jawora a władzami powiatu;
CZYNNIKI WEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE JAWORA	
ZAGROŻENIA	SZANSE
<ul style="list-style-type: none"> • pogłębiająca się degradacja zabytków oraz niszczenie i dewastacja obszarów rekreacyjnych i wypoczynkowych; • degradacja i dekapitalizacja infrastruktury technicznej; • niewystarczający stan infrastruktury w stosunku do potrzeb rozwijającej się gospodarki; • brak dochodów gminy na odpowiednim poziomie niezbędnych do realizacji zadań inwestycyjnych; • wzrost zanieczyszczenia środowiska naturalnego, w tym: powietrza, wód, zwiększenie hałasu oraz wzrastająca liczba odpadów; • opóźnienie oraz stagnacja w rozwoju dróg oraz innych systemów komunikacyjnych; 	<ul style="list-style-type: none"> • uwzględnianie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w planowaniu przestrzennym; • uwzględnianie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w programach prorozwojowych gminy; • stałe nakłady finansowe na konserwację zabytków stanowiących własność gminy; • udział funduszy prywatnych w pracach związanych z ochroną zabytków; • rewitalizacja zabytkowego układu urbanistycznego w celu stworzenia nowej kulturalnej i turystycznej oferty programowej; • rewitalizacja terenów rekreacyjno-wypoczynkowych; • budowa i modernizacja układu komunikacyjnego; • rozwój usług transportowych; • rozwój budownictwa mieszkaniowego; • rozwój sieci teleinformatycznej; • pozyskiwanie funduszy na rozwój z różnych źródeł, np. dotacji UE;

	<ul style="list-style-type: none"> • rozwój współpracy międzynarodowej; • bliskość autostrady A4;
SŁABE STRONY	MOCNE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • brak instytucji rozwoju lokalnego, wspierającej między innymi powstawanie i rozwój małych i średnich przedsiębiorstw; • upadek dużych zakładów; • brak odpowiedniej bazy hotelowej i gastronomicznej. • zły stan zabytków kulturowych i atrakcji turystycznych; • nieefektywne wykorzystanie budynków zlokalizowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską pomimo ich atrakcyjnej lokalizacji; • niezadawalający stan infrastruktury drogowej oraz wzmożony ruch na drogach przejazdowych; • brak miejsc parkingowych o odpowiednim standardzie; • konieczność poprawy oraz rozwoju infrastruktury technicznej; • stagnacja w budownictwie komunalnym; • ograniczenia planowania przestrzennego ze względu na konieczność ochrony dóbr kultury; • starzenie się społeczeństwa – rosnąca liczba mieszkańców w wieku poprodukcyjnym, natomiast malejąca w wieku przedprodukcyjnym; • migracje osób wykształconych do większych ośrodków (np. Wrocławia) lub za granicę; • niedostosowanie kwalifikacji osób bezrobotnych do potrzeb rynku pracy; • niewystarczający zasób wykwalifikowanej kadry w branżach rozwijających się np. nowoczesnych technologii, usługach turystycznych; • mała liczba osób korzystających z oferty kulturalnej, turystycznej i sportowej; • słabo rozwinięta infrastruktura służby zdrowia oraz oferta usług medycznych; • słabo rozwinięta i/lub wymagająca modernizacji, już istniejąca baza rekreacyjno-turystyczna (w tym baza noclegowa); • niewystarczające nakłady na inwestycje i modernizację obiektów kulturalnych, sportowych, rekreacyjnych. • brak w Muzeum Regionalnym stałej wystawy, obrazującej przekrojowo bogatą historię i kulturę materialną i duchową Ziemi Jaworskiej • brak w UM stanowiska dla osoby odpowiedzialnej za kompleksowe zajmowanie się dziedzictwem kulturowym (kontakty ze służbami konserwatorskimi, nadzorowanie remontów, informacja i pomoc w pozyskiwaniu funduszy na prace remontowe i konserwatorskie, 	<ul style="list-style-type: none"> • wykonanie nowej aranżacji Rynku, głównej przestrzeni publicznej miasta, miejsca spotkań mieszkańców i turystów; • potencjalne możliwości wygenerowania nowych produktów turystycznych (punkty widokowe (udostępnienie wieży widokowej), tereny zabytkowej zieleni miejskiej); • przeprowadzenie renowacji części terenów zielonych miasta (dawny cmentarz przy Kościele Pokoju, rewaloryzacja cmentarza żydowskiego) • Jawor jest dużym ośrodkiem administracyjnym (siedziba powiatu); • dobrze rozwinięta infrastruktura (telekomunikacja, oczyszczalnia, wysypisko, gospodarka wodno-kanalizacyjna); • tradycja historyczna (wielokulturowość, wielonarodowość); • relatywnie tania siła robocza; • prowadzenie imprez i działalności kulturalnej o zasięgu ponad lokalnym; • posiadanie teatru oraz sieci placówek kulturalnych zarządzanych przez J.O.K.; • walory krajoznawcze i krajobrazowe; • bogactwo kulturowe – duża liczba zabytków o wysokich walorach historycznych i kulturowych; • unikatowy w skali światowej zabytek wpisany na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO – Kościół Pokoju w Jaworze; • brak uciążliwego dla środowiska przemysłu, małe zanieczyszczenie środowiska; • rozbudowana podstawowa infrastruktura techniczna: sieć wodociągowa, kanalizacyjna, energetyczna i gazociągowa oraz system oczyszczania ścieków; • historycznie ukształtowana sieć osadnicza – warunki do rozwoju turystyki; • bogata oferta kulturalna i turystyczna; • dobra jakość usług komunalnych; • działalność Muzeum Regionalnego

IX. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Gminny program opieki nad zabytkami dla Jawora określa priorytety (z uwzględnieniem celów wymienionych w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) wynikające z diagnozy stanu dziedzictwa kulturowego i oceny opracowań strategicznych dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego oraz ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

Priorytety są sformułowane w perspektywie wieloletniej. Kierunki działań wymienione w programie opieki są długofalowe i wykraczające często ponad 4-letni okres obowiązywania programu. W ramach przyjętych kierunków działań wskazano zadania wyznaczone na 4 lata obowiązywania programu opieki. Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z wykonania programu opieki.

Priorytety, kierunki działań i zadania znajdują się poniżej w tabelach nr 6 i 7.

TAB. 6 KIERUNKI I ZADANIA W RAMACH PRIORYTETU I

PRIORYTET I: REWALORYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO JAKO ELEMENT ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO GMINY	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	<ul style="list-style-type: none"> • Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy • Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy • Zapoznanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych z możliwościami korzystania z programowych funduszy Wspólnoty Europejskiej. Dysponowanie aktualnymi informacjami o możliwościach starania się o środki pozabudżetowe na dofinansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych • Zmiana sposobu użytkowania lub adaptacja nieużytkowanych obiektów zabytkowych (będących własnością gminy) do nowych funkcji • Dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach nie będących własnością gminy w postaci stosownej uchwały dotyczącej dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach ruchomych i nieruchomościach • Rewaloryzacja obszarów i obiektów zabytkowych przemysłowych z możliwością ich adaptacji do nowych funkcji, ze szczególnym uwzględnieniem zespołu zabytkowej cukrowni (kontrola przestrzegania zaleceń i obowiązków wynikających z faktu wpisania części obiektów do rejestru zabytków i określonych w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego P-2) • Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą • Utrzymywanie obiektów zabytkowych stanowiących własność gminy we właściwym stanie technicznym i dbanie o estetykę ich otoczenia • Uwzględnienie zabytkowej zieleni miejskiej w planach rewaloryzacji miasta (inwentaryzacja zabytkowej zieleni, opracowanie koncepcji zagospodarowania Parku Pokoju i Parku Miejskiego) • Opracowanie planu systematycznych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach komunalnych • Uwzględnienie w studium zagospodarowania przestrzennego miasta strefy ochrony konserwatorskiej „E” • Uregulowanie praw własnościowych działek w celu umożliwienia realizacji planu zagospodarowania terenów zabytkowych • Stały monitoring oraz aplikowanie o środki z programów wspierających rewitalizację obiektów zabytkowych oraz ochronę dziedzictwa kulturowego
Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne	<ul style="list-style-type: none"> • Określenie zasad w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków • Zabezpieczenie murów miejskich, osuszenie, uzupełnienie ubytków, zagospodarowanie międzymurza. • Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni i obszarach nieczynnych cmentarzy

	<ul style="list-style-type: none"> • Opracowanie projektu rewaloryzacji oraz realizacja (w nawiązaniu do historycznych) nawierzchni ulic i ciągów pieszych w obrębie zabytkowego centrum • Iluminacja najcenniejszych zabytków gminy (fortyfikacje miejskie, Basteja Anioła, kościół pw. św. Marcina, figury na wieży ratuszowej, Wieża Strzegomska, Muzeum Regionalne) • Udostępnienie wieży widokowej Zamku Piastowskiego • Wykonanie nowej aranżacji Rynku, głównej przestrzeni publicznej miasta • Wspieranie rozwoju Muzeum Regionalnego • Dokończenie remontu „Sali Rajców” w ratuszu • Zweryfikowanie stanu oznakowania obiektów zabytkowych oraz pomników przyrody
Podjęcie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami	<ul style="list-style-type: none"> • Współpraca z urzędem pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną • Przygotowanie oferty prac sezonowych dla bezrobotnych mieszkańców Jawora przy bieżących pracach pielęgnacyjnych i porządkowych prowadzonych na terenie strefy ochrony zabytkowych układów zieleni

TAB. 7 KIERUNKI I ZADANIA W RAMACH PRIORYTETU II

PRIORYTET II: BADANIE I DOKUMENTACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ORAZ PROMOCJA I EDUKACJA SŁUŻĄCA BUDOWANIU TOŻSAMOŚCI	
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA
Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	<ul style="list-style-type: none"> • Udostępnienie informacji o zabytkach gminy na stronie internetowej gminy • Utworzenie gminnego systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego • Udostępnienie na oficjalnej stronie internetowej Urzędu Miasta listy obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków wraz z podaniem ich aktualnego stanu prawnego • Opracowanie mapy zabytków gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego
Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	<ul style="list-style-type: none"> • Organizowanie szkoleń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego • Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych • Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy • Opracowanie cyklu spotkań wraz z materiałem poglądowym skierowanego do przedstawicieli wspólnot mieszkaniowych, mających na celu promowanie standardów w zakresie rewaloryzacji i remontowania obiektów zabytkowych oraz możliwości pozyskiwania funduszy na ten cel, a także sprawnego zarządzania nimi • Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie odpowiednich zajęć i konkursów • Kontynuacja prowadzenia lekcji muzealnych poświęconym dzieciom miasta oraz „Muzealnych spotkań z historią” • Aktywna współpraca z mediami w celu promocji zabytków i upowszechniania działań związanych z opieką nad zabytkami
Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym	<ul style="list-style-type: none"> • Prowadzenie monitoringu i weryfikacji obiektów uwzględnionych w gminnej ewidencji zabytków (z zastosowaniem komputerowej bazy danych)

<p>Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Opracowywanie szlaków turystycznych (np. pieszych, rowerowych, konnych, samochodowych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego • Utworzenie nowej ścieżki dot. dawnego jaworskiego systemu obronnego (mury miejskie, zamek) • Utworzenie i modernizacja elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej • Wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji wizualnej (m.in. za pomocą tablic informacyjnych) obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego gminy
--	---

X. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja programu będzie się odbywać poprzez wskazane zadania gminy na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Podstawę niniejszego instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawne i zawarte w nich regulacje dotyczące instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych. Zarys instrumentarium stosowanego w realizacji programu opieki nad Zabytkami przedstawiono poniżej.

Zakłada się, że zadania określone w gminnym programie opieki nad zabytkami będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych (np. uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, budowa parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- instrumentów finansowych (m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych);
- instrumentów koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami);
- instrumentów społecznych (m.in. poprzez działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami);
- instrumentów kontrolnych (m.in. aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego).

XI. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

W tym rozdziale należy podkreślić obowiązek sporządzania co dwa lata przez wójtów (burmistrzów, prezydentów) sprawozdań z realizacji gminnych programów opieki nad zabytkami i przedstawiania ich radzie gminy. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji gminnego programu uwzględniająca:

- a. wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami,
- b. efektywność ich wykonania.

Kryteria prowadzenia oceny realizacji programu opieki będą następujące:

W ramach priorytetu I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy:

- Poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami
- Wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów
- Wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom
- Zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi

W ramach priorytetu II: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości:

- Liczba opracowanych prac studialnych i ewidencyjnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, podstawowa dokumentacja inwentaryzacyjno-ewidencyjna zabytków ruchomych i nieruchomych, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego)
- Liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy
- Liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych, itp.
- Liczba opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników)

- Liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej
- Liczba osób zwiedzających muzea, skanseny, izby regionalne itp.
- Liczba szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

XII. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Możliwości finansowania ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy uwzględniają środki:

- publiczne (np. budżet państwa, budżety jednostek samorządów terytorialnych wszystkich szczebli, środki Unii Europejskiej, inne źródła zagraniczne),
- prywatne (osób fizycznych, fundacji, osób prawnych, kościelnych itp.).

Informacje o zasadach i kryteriach możliwości pozyskiwania ww. środków są dostępne na następujących stronach internetowych:

- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Promesa Ministra Kultury” – www.mkidn.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe” – www.mkidn.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Fundusz wymiany kulturalnej” – www.mkidn.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Kultura 2007–2013 – www.mkidn.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Innowacyjna gospodarka”, projektu nr 6.4. Inwestycje w produkty turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym – www.interreg.gov.pl
- Informacje dotyczące programów operacyjnych „Regionalne programy operacyjne” – www.interreg.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” – www.minrol.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Kapitał ludzki” – www.mrr.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Infrastruktura i środowisko” – www.mrr.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Europejska współpraca terytorialna” – www.mrr.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Fundusz dla organizacji pozarządowych” – www.funduszngo.pl
- Informacje dotyczące możliwości finansowania przy wykorzystaniu ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym – www.partnerstwopublicznoprywatne.info/ustawa_ppp.php

XIII. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

Część proponowanych przedsięwzięć z rozdziału IX niniejszego opracowania zostało już wymienionych w Lokalnym Programie Rewitalizacji miasta Jawora na lata 2007–2013 przyjętym uchwałą nr V/21/07 w dniu 31 stycznia 2007 r. Przewiduje on m. in. następujące zadania do wykonania:

- renowacja obiektu Muzeum Regionalnego;
- zagospodarowanie terenu tzw. „Międzymurza”;
- renowacja wraz z iluminacją fortyfikacji miejskich, Bastei Anioła oraz kościoła pw. św. Marcina w Jaworze;
- udostępnienie wieży widokowej Zamku Piastowskiego;
- zagospodarowanie Parku Pokoju w Jaworze.

Zadania te zostały zatwierdzone przez Gminę Jawor w planach inwestycyjnych na rok 2009.

Nazwa zadania inwestycyjnego	Łączne koszty finansowe w PLN
zagospodarowanie Parku Pokoju	675 000
renowacja obiektu Muzeum Regionalnego	270 000
wymiana pokrycia dachowego Zamku Piastowskiego	235 000
remont z odbudową murów obronnych	560 000
remont z odbudową Baszty Strzegomskiej	180 000
renowacja wraz z iluminacją fortyfikacji miejskich, Bastei Anioła oraz kościoła pw. św. Marcina w Jaworze	500 000

Również w wieloletnim planie inwestycyjnym Gminy Jawor na lata 2010–2013, przyjętym przez Radę Miejską w Jaworze w dniu 27 marca 2009 r. uchwałą nr XXXIII/180/09, znalazły swoje miejsce zadania dotyczące opieki nad zabytkami. Poniżej podano zestawienie zadań inwestycyjnych wraz z przewidywanymi nakładami.

Nazwa działania	Planowany okres realizacji	Nakłady finansowe ogółem w tys. zł
zagospodarowanie terenu tzw. „Międzymurza” w Jaworze	2007 – 2012	250,00
renowacja wraz z iluminacją fortyfikacji miejskich, Bastei Anioła oraz kościoła pw. św. Marcina w Jaworze	2007 – 2012	500,00
udostępnienie wieży widokowej Zamku Piastowskiego w Jaworze	2007 – 2012	1 050,00
remont z odbudową murów obronnych	2007 – 2013	560,00

Uchwała nr L/265/05 Rady Miejskiej w Jaworze z dnia 29 czerwca 2005 r. oraz uchwała nr XXIII/132/08 z dnia 25 czerwca 2008 r. ustalają zasady i tryb udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach, sposoby ich rozliczania i kontroli wykonania zleconych zadań. Udzielenie dotacji może nastąpić na podstawie wniosku, który wnioskodawca składa po uchwaleniu budżetu Gminy Jawor na dany rok budżetowy. Wysokość środków finansowych przeznaczonych w roku budżetowym na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach określa Rada Miejska w uchwale budżetowej.

Naturalnym i najbliższym partnerem gminy są podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego. Obszarem aktywności tych podmiotów jest również kultura i ochrona dziedzictwa narodowego. Działania gminy i podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego uzupełniają się. Rada Miejska w Jaworze w dniu 26 listopada 2008 r. uchwałą nr XXIX/161/08 przyjęła „Program współpracy Gminy Jawor z podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na rok 2009”. W rozdziale VI, pkt.6 czytamy: „W 2009 roku Gmina będzie wspierać lub powierzać podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego realizację (...) zadań obejmujących następujące dziedziny: kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i tradycji...”.

XIV. POSTANOWIENIA KOŃCOWE

1. Gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje Rada Gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
2. Realizacja programu poddana będzie ocenie Rady Gminy po upływie dwóch oraz czterech lat od jego uchwalenia.
3. Gminny program opieki nad zabytkami jest ogłaszany w Wojewódzkim Dzienniku Urzędowym;
4. W sprawach nie uregulowanych w programie mają zastosowanie obowiązujące przepisy prawa.

XV. WYKAZ WYKORZYSTANYCH MATERIAŁÓW I BIBLIOGRAFIA

1. Materiały udostępnione w Delegaturze Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Legnicy: karty ewidencyjne architektury i budownictwa, karty ewidencyjne zabytków ruchomych
2. Materiały i dokumentacja techniczna udostępnione przez ROBiDZ Wrocław, m.in.:
Jawor Miasto. Studium planu szczegółowego i rewaloryzacji. M. Jedlińska-Malec. Wrocław 1983. Vol. 1, 35 s., 4 rys.; Jawor. Zabudowania poklasztorne. Inwentaryzacja. Toruń 1965; Jawor. Klasztor pofranciszkański. Odbudowa. Projekt wstępny J. Burek. Wrocław 1962; Jawor. Klasztor pofranciszkański. Projekt techniczny. J. Burek. Wrocław 1964; Jawor. Kościół klasztorny+zespół poklasztorny. Program inwestycji. J. Burek. Wrocław 1973; Jawor. Zespół poklasztorny. Program badań architektonicznych. J. Burek. Wrocław 1973. Vol. 1, 6+3 s., 5 rys.; Jawor. Teren przy Muzeum. Plan realizacyjny. J. Szymański. Wrocław 1981; Jawor. Mury obronne. Architektura. H. Drozd. Wrocław 1982; Jawor. Park Miejski Architektura. A. Guerquin. Wrocław 1976; Jawor. Kościół Pokoju. Inwentaryzacja. R. Hławski. Wrocław 1977; Jawor. Kościół Pokoju. Plan realizacyjny. St. Marchwicki. Wrocław 1986; Jawor. Dokumentacja konserwatorska do planu porządkowego. Wrocław 1955. M. Kutzner; Jawor. Staromiejski zespół zabytkowy. Orzeczenie o stanie technicznym budynków. A. Kuczyński. Wrocław 1983.
3. JAWOR. Studium hist.-urbanistyczne miasta. Wrocław 1975. M. Przyłęcki,

4. JAWOR. Studium hist.-architektoniczne zespołu pobernardyńskiego (kościół i klasztor). Wrocław 1973. J. Eysymontt, fot. J. Bom.
5. Studium historyczno-urbanistyczne miasta Jawora., W. Wilczyńska-Koper, zespół PKZ Wrocław 1980
6. Art. 11, ust. 2 pkt 7 i art. 14, ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie terytorialnym (Dz. U. 2001r nr 142, poz., 1590 z późn. zmianami)
7. Art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568)
8. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.)
9. Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004–2020
10. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Dolnośląskiego 2007-2011 (uchwała nr LX/912/2006 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 26 października 2006 r.)
11. „Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku” (uchwała Sejmiku Województwa Dolnośląskiego nr XLVIII/649/2005 z dnia 30.11.2005 r.)
12. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Jawora (Tekst jednolity 2006)
13. Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego miasta Jawora 2001
14. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Jawora 2007–2013
15. Wieloletnim plan inwestycyjny Gminy Jawor na lata 2010–2013 (uchwała nr XXXIII/180/09 z dnia 27 marca 2009 r.)
16. „Program współpracy Gminy Jawor z podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na rok 2009”.
17. Gminna Ewidencja Zabytków, 2008–2009, mgr Mirosław Szkiłądź.